

PEŞƏ TƏHSİLİ MÜƏSSISƏLƏRİNDƏ MÜHƏNDİS-PEDAQOJİ HEYƏTİN BİLİK VƏ BACARIQ SƏVİYYƏSİNİN ƏMƏK BAZARININ TƏLƏBLƏRİNƏ UYGUN KADRLARIN HAZIRLANMASINA TƏSİRİ

LEYLA SULTANLI

İstanbul Universitetinin doktorantı, Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutunun Təhsildə tətbiqi tədqiqatlar şöbəsinin müdiri.

E-mail: leyla.sultanli@arti.edu.az

<https://orcid.org/0009-0008-1641-5127>

Məqaləyə istinad:

Sultanlı L. (2025). Peşə təhsili müəssisələrində mühəndis-pedaqoji heyətin bilik və bacarıq səviyyəsinin əmək bazarının tələblərinə uyğun kadrların hazırlanmasına təsiri. *Azərbaycan məktəbi*. № 2 (711), səh. 9–19

DOI: 10.30546/32898065.2025.2.010

Məqalə tarixçəsi

Göndərilib: 13.03.2025

Qəbul edilib: 08.04.2025

ANNOTASIYA

Bu tədqiqatın məqsədi peşə təhsili müəssisələrinin əmək bazarının tələblərinə uyğun kadr yetişdirmək üçün hansı tədbirləri gördüyünü, məzunların məşğulluq vəziyyətini, peşə təhsili müəssisələrinin keyfiyyəti və mühəndis-pedaqoji heyətinin bilik və bacarıqları ilə bağlı nə düşündüklərini və onları necə qiymətləndirdiklərini öyrənməkdir. Bu məqsədə nail olmaq üçün Bakı və regionlarda fəaliyyət göstərən peşə təhsili müəssisələrindən məzun olan şəxslərlə müsahibələr həyata keçirilib və əldə edilən məlumatlar emal edilərək təqdim olunub. Araşdırma nəticəsində öz ixtisası üzrə çalışan məzunlarla yanaşı, fərqli peşələrdə çalışan məzunların da olduğu müəyyən edilib. Tədqiqat nəticəsində, həmçinin peşə təhsili müəssisəsindəki təhsilin keyfiyyəti, həmin müəssisələrdə əldə edilən biliklərin iş yerində tətbiq edilmə səviyyəsi, ixtisasın öyrənilməsində müəllimlərin töhfəsi, mühəndis-pedaqoji heyətin bilik və bacarıqları, istifadə etdikləri metod və texnologiya ilə bağlı respondentlərin fərqli düşüncədə olduğu da aydın olub.

Açar sözlər: Peşə təhsili, mühəndis-pedaqoji heyət, məzunların məşğulluq səviyyəsi.

THE IMPACT OF THE KNOWLEDGE AND SKILL LEVEL OF THE ENGINEERING-PEDAGOGICAL STAFF AT VOCATIONAL EDUCATION INSTITUTIONS ON THE TRAINING OF PERSONNEL UNDER LABOR MARKET REQUIREMENTS

LEYLA SULTANLI

PhD candidate at Istanbul University, Head of Applied Research in the Education Department, Institute of Education of the Republic of Azerbaijan.
E-mail: leyla.sultanli@arti.edu.az
<https://orcid.org/0009-0008-1641-5127>

To cite this article:

Sultanlı L. (2025). The Impact of the Knowledge and Skill Level of the Engineering-Pedagogical Staff at Vocational Education Institutions on the Training of Personnel under Labor Market Requirements. *Azerbaijan Journal of Educational Studies*. Vol. 711, Issue II, pp. 9–19

DOI: 10.30546/32898065.2025.2.010

Article history

Received: 13.03.2025

Accepted: 08.04.2025

ABSTRACT

The purpose of this research is to investigate the measures taken by vocational education institutions to train personnel under labor market demands, the employment status of graduates, their opinions on the quality of vocational education institutions, and the knowledge and skills of the engineering and teaching staff, as well as how they evaluate these aspects. To achieve this goal, interviews were conducted with individuals who graduated from vocational education institutions operating in Baku and other regions, and the collected data were analyzed and presented. The research results revealed that, in addition to graduates working in their respective fields, some were employed in different professions. The study also showed that respondents had varying opinions on the quality of education in vocational institutions, the extent to which the knowledge gained was applied in the workplace, the contribution of teachers to professional learning, the expertise of the engineering and teaching staff, and the methods and technologies used in instruction.

Keywords: Vocational education, engineering-pedagogical staff, the employment status of graduates.

GİRİŞ

Keyfiyyətli peşə təhsili sistemi həm fərdi, həm təşkilati, həm də milli kontekstdə əhəmiyyətli nəticələrin əldə olunmasını təmin edir. Onun sayəsində məzunlar daha qısa zamanda iş tapır, iş alternativləri çoxalır, müxtəlif peşə bacarıqlarına yiyələnirlər. Müəssisələr isə keyfiyyətli peşə təhsili sayəsində biznes proseslərini təkmilləşdirə, müştəri məmnuniyyətini və rəqabət qabiliyyətini artırır bilirlər. Milli kontekstdə keyfiyyətli peşə təhsili ölkənin iqtisadi inkişafına və sosial rifahına mühüm töhfə verir.

Tədris müəssisəsində verilən təhsilin keyfiyyəti barədə ən doğru məlumatı verən mənbə onun məzunlarıdır. Məzunların məşğulluq dərəcəsi öyrəndikləri bilikləri iş həyatında tətbiq etmə sıxlığı, onların tədrisin məzmunu və keyfiyyətindən məmnunluq səviyyəsi, məzun olduqdan sonra işə qəbul mərhələsində və iş həyatı boyu kifayət qədər məlumatlı olmadıqları mövzularla bağlı fikir və düşüncələri tədris müəssisəsinin özünü qiymətləndirərkən əsas götürə biləcəyi göstəricilərdir. Ümumiyyətlə, təhsil müəssisələrinin keyfiyyəti onların məzunlarının məşğulluq vəziyyəti və sahələri, statusları, peşə nailiyyətləri, peşələrinə olan münasibətləri ilə ölçülür (Morkoç və Doğan, 2014).

Məzunların əmək bazarına keçidini asanlaşdırmaq üçün ölkələr həm təhsil sistemində, həm də əmək bazarında təkmilləşdirmələr aparırlar. Təhsil və əmək bazarı arasında əməkdaşlığın inkişafı həm təhsil proseslərinin təkmilləşdirilməsinə töhfə verir, həm də sektorların rəqabət qabiliyyətini artırır (Lee, 2009; Rusten və Hermelin, 2017). Bu əməkdaşlıqların artması təhsillə bağlı maraqlı tərəflərin əmək bazarının gözləntilərini daha yaxşı başa düşməsinə, təhsil proseslərinin bu gözləntilərə uyğun formalaşdırılmasına və əmək bazarının təhsil proseslərində daha fəal rol almasına imkan yaradır. Bu qarşılıqlı təkmilləşdirmə prosesi həm də iş dünyası ilə təhsil sahəsi arasında əməkdaşlıqların sayını və müxtəlifliyini artırır.

Təhsilin digər pillə və səviyyələrində olduğu kimi peşə təhsili də əmək bazarındakı dəyişikliklərə çox həssas olmalıdır. Burada da tədris prosesinin sektor nümayəndələri ilə birlikdə planlaşdırılması kimi bir çox digər əməkdaşlıq fəaliyyətləri həyata keçirilməlidir. Sənaye ilə peşə məktəbləri arasında əməkdaşlığın əsas məqsədi kadrlara əmək bazarının tələblərinə uyğun peşə bacarıqlarının qazandırılmasıdır. Tələbələrin əmək bazarına uyğun peşə bacarıqlarının qazandırılmasında əsas amillərdən biri də müəllimlərin keyfiyyətidir. Müəllimin keyfiyyəti tələbə nəticələrini ən çox müəyyən edən amillərdən biridir (Barber & Mourshed, 2007; Darling-Hammond, 2000; Milanowski, 2004). Ona görə də müəllimlərin səriştələrinin yüksəldilməsi bütövlükdə təhsil sisteminin keyfiyyətini artırır. Peşə təhsilinin əmək bazarının tələbatındakı dəyişikliklərə daha həssas olması peşə təhsili müəssisələrinin mühəndis-pedaqoji heyətinin bilik və bacarıqlarının da davamlı inkişaf etdirilməsini tələb edir. Bu da öz növbəsində mühəndis-pedaqoji heyət üçün nəzərdə tutulan təkmilləşdirilmə tədbirlərinin əhəmiyyətini artırır.

Bu tədqiqatın məqsədi peşə təhsili müəssisələrinin əmək bazarının tələblərinə uyğun kadr yetişdirmələri üçün hansı tədbirləri gördüyünü, məzunların məşğulluq vəziyyətini, məzunların peşə təhsili müəssisələrinin keyfiyyəti və mühəndis-pedaqoji heyətinin bilik və bacarıqları ilə bağlı nə düşündükləri və onları necə qiymətləndirdiklərini öyrənməkdir. Tədqiqatda mövcud vəziyyət öyrəniləndən sonra əldə olunan nəticələr əsasında müvafiq təkliflər hazırlanıb.

METODOLOGİYA

Metod

Araşdırmada keyfiyyət metodundan istifadə olunub. Bu metod müsahibə, müşahidə, sənəd analizi kimi müxtəlif vasitələrdən istifadə edərək məlumatların toplanılmasını özündə ehtiva edən bir metoddur. Keyfiyyət metodunun istifadə edildiyi araşdırmalarda problem şərhedici bir yanaşma ilə tədqiq edilir.

Tədqiqatın məqsədinə nail olmaq üçün Bakı və regionlarda fəaliyyət göstərən peşə təhsili müəssisələrindən məzun olan şəxslərlə onlayn formatda müsahibələr həyata keçirilib və əldə edilən məlumatlar emal edilərək müvafiq hesabat hazırlanıb.

İştirakçılar

Tədqiqatda Bakı, Sumqayıt, Qəbələ, Quba və Gədəbəydə fəaliyyət göstərən ümumilikdə 6 peşə təhsili müəssisəsindən 2 ixtisas (mühasib və aşpaz) üzrə məzun olan şəxslərlə müsahibələrin təşkil olunması nəzərdə tutulub. Bu məqsədlə həm şəhər, həm də rayonlarda yerləşən peşə təhsili müəssisələrinin siyahısı ilə tanış olunub və təsadüfi seçmə yolu ilə müəssisələr seçilib.

Müəssisələr müəyyənləşdirildikdən sonra Dövlət Peşə Agentliyinin dəstəyi ilə həmin peşə təhsili müəssisələri ilə əlaqə yaradılıb və həmin ixtisaslar üzrə məzunların siyahısının təqdim edilməsi ilə bağlı sorğu göndərilib. Həmin ixtisaslar üzrə ilk qəbul və ilk məzunların hansı illərdə olduğu və daha əvvəlki illərdəki məzunların əlçatanlığı barədə məlumatlı olmadığımız üçün peşə təhsili müəssisələrinə sorğu göndərərkən konkret bir məzuniyyət ili qeyd edilməyib, ancaq tədqiqatın etibarlılığı və əhəmiyyətli nəticə verməsi üçün müəssisələrin ən az 5-7 il əvvəl məzun olan tələbələrin siyahısını təqdim etməsinin məqsədəuyğun olduğu vurğulanıb. Bu baxımdan, peşə təhsili müəssisələrindən 2016-cı il və daha sonrakı illərdə məzun olanların siyahısının təqdim edilməsi üçün müraciət edilib.

Peşə təhsili müəssisələrinin təqdim etdiyi siyahılarda adları və məlumatları qeyd olunan məzunlarla telefon vasitəsilə əlaqə saxlanılıb, tədqiqat haqqında məlumat verilib və müsahibəyə qatılıb-qatılmamaqla bağlı düşüncələri öyrənilməyə çalışılıb. Müsahibəyə razılıq verən məzunlardan 10-u ilə müsahibə həyata keçirilib. Məzunlardan 7 nəfəri aşpaz, 3 nəfər isə mühasib ixtisası üzrə təhsil alıb.

Respondentlərlə əlaqəli demoqrafik məlumatlar Cədvəl 1-də əks olunub. Cədvəldən göründüyü kimi, iştirakçıların 9-u (90 %) kişi,

Cədvəl 1	Respondentlərə dair demoqrafik məlumatlar	
Respondent	Cinsi	İxtisası
R1	Kişi	aşpaz
R2	Kişi	mühasib
R3	Kişi	aşpaz
R4	Kişi	mühasib
R5	Kişi	aşpaz
R6	Kişi	aşpaz
R7	Kişi	aşpaz
R8	Kişi	aşpaz
R9	Qadın	mühasib
R10	Kişi	aşpaz

1-i (10 %) isə qadındır. Müsahibəyə razılıq verməyən məzunların əksəriyyəti qadınlar olub.

Məlumatların toplanılması

Müsahibələrin keçirilməsi¹ üçün uyğun vaxtı müəyyən etmək məqsədilə peşə təhsili müəssisələrinin məzunları ilə telefon vasitəsilə əlaqə saxlanılıb və onlara uyğun olan vaxt müəyyənləşdirilib.

Müsahibələr orta hesabla 45 dəqiqə davam edib. Müsahibələr “Zoom” və “WhatsApp” platformaları vasitəsilə həyata keçirilib. Müsahibələr əsasında verilən məlumatların təhlil edilməsi nəzərdə tutulduğu üçün müsahibələrin video və səs qeydiyyatları aparılıb. Bu barədə müsahibə başlayarkən respondentlərə məlumat verilib və onların razılığı alınıb.

Araşdırma çərçivəsində əvvəlcədən hazırlanan yarısırukturlaşdırılan (*semi-structured interview*) bir müsahibə forması hazırlanıb. Müvafiq formanın birinci hissəsində iştirakçıların demoqrafik məlumatlarını əks etdirən suallar, ikinci hissədə isə mövzu ilə əlaqəli hazırlanan

¹ Müsahibələrin həyata keçirilməsində ekspert Əntiqə İbrahimova da iştirak edib.

suallar qeyd olunub. Müsahibələr zamanı ekspertlər iştirakçılara əvvəlcədən hazırlanan suallarla yanaşı, müsahibə dövründə ortaya çıxan və mövzu ilə əlaqəli əlavə suallar da ünvanlayıblar.

Məlumatların təhlili

Araşdırma çərçivəsində əldə olunan məlumatların təhlili üçün birinci mərhələdə 10 iştirakçının hər biri "R1, R2, R3... R10" olaraq kodlanıb. Daha sonra iştirakçılar ilə keçirilən görüşlərin videoyazısı izlənilib, səs yazıları dinlənilib və əldə edilən xam məlumatlar deşifrə (*deşifrə və ya transkripsiya; audio-vizual məlumatların yazıya çevrilməsi prosesinə verilən addır*) edilərək mətnə çevrilib. Deşifr edilən məlumatlar ortaq xüsusiyyətlərinə görə kateqoriyalarda təsnif edilib və mövzular formalaşdırılıb.

TAPINTILAR

Məlumatların təhlili və əldə olunan nəticələr bu alt başlıqda cədvəllərdə təqdim olunaraq şərh edilib.

İlk olaraq məzunların məşğulluq vəziyyəti təhlil olunub. Onların hazırda işləyib-isləmədiyi,

çalışdıqları sahənin ixtisasları ilə əlaqəli olub-olmadığı, eyni zamanda, ümumiyyətlə, ixtisasları üzrə iş təcrübələrinin olub-olmaması öyrənilməyə çalışılıb. Məzunların məşğulluq vəziyyətləri ilə bağlı məlumatlar Cədvəl 2-də təqdim olunub.

Respondentlər məşğulluq vəziyyətləri ilə bağlı məlumat verərkən öz ixtisası üzrə çalışmadıqlarının səbəblərini müxtəlif amillərlə əlaqələndiriblər. Məsələn, R8 "Rayonda ixtisasıma uyğun iş tapa bilmədiyim üçün işləmək şansım olmayıb. İşəgötürənlər peşə məktəbi məzunlarına birmənalı yanaşmır, xüsusən də tədris aldığım məktəbdə təcrübə proqramı təşkil olunmadığı və praktiki biliklərim olmadığı üçün müsahibələrdən uğursuz nəticə almışam", R7 "Peşə məktəbindən məzun olduqdan sonra öz ixtisasımla bağlı iş tapmaq asan idi, lakin maaşlar və iş saatları məni qane etmədiyi üçün ixtisasımdan kənar işlərə yönəlməli oldum. Bu zaman iş tapmaq çətinləşdi. Öz ixtisasımla bağlı iş tapmağın asan olmasını isə maaşlar az olduğundan bir çox məzunların fərqli işlərə yönəlməsində görürəm, beləliklə, aşpazlara tələb artır" deyərək öz ixtisasları üzrə işləməmələrinin səbəblərinə aydınlıq gətiriblər.

Cədvəl 2 Respondentlərin cari məşğulluq vəziyyəti

Nº	Cari vəziyyəti	Məşğulluğunun peşəsi ilə əlaqəsi	Peşəsi ilə bağlı ümumi vəziyyət
R1	işləyir	ixtisası üzrə	Hər zaman ixtisası üzrə işləyib.
R2	isləmir	qeyri-ixtisas üzrə	İxtisası üzrə işləməyib, yalnız təcrübə proqramında olub.
R3	isləmir	qeyri-ixtisas üzrə	İxtisası üzrə işləməyib, yalnız təcrübə proqramında olub.
R4	isləmir	qeyri-ixtisas üzrə	Ümumiyyətlə, öz ixtisası üzrə işləməyib.
R5	işləyir	ixtisası üzrə	Hər zaman ixtisası üzrə işləyib
R6	işləyir	qeyri-ixtisas üzrə	Ümumiyyətlə, öz ixtisası üzrə işləməyib.
R7	işləyir	qeyri-ixtisas üzrə	Cəmi 2 ay ixtisası üzrə işləyib.
R8	isləmir	qeyri-ixtisas üzrə	Ümumiyyətlə, öz ixtisası üzrə işləməyib.
R9	işləyir	ixtisası üzrə	İki ildir ki, öz ixtisası üzrə çalışır.
R10	isləmir	ixtisası üzrə	Ümumiyyətlə, işləməyib, yalnız təcrübə proqramında olub.

Araşdırmada birinci sual olan “Peşə təhsili müəssisəsində təhsil almaq seçiminizin səbəbi nə olub?” sualına iştirakçıların verdiyi cavablar Cədvəl 3-də öz əksini tapıb.

Məzunların peşə təhsili müəssisələrində təhsil almaq seçiminin səbəbləri arasında təhsil aldıkları sahəyə maraqlarının, həvəslərinin olması birinci sırada olsa da, ali təhsil ala bilməmək və ya digər məcburi səbəblərdən seçim etdikləri fikirləri də səsləndirilib. R6 “İxtisası sənət öyrənmək üçün seçmişəm, öz istədiyim ixtisas mehmanxana inzibatçısı olsa da, tədris aldığım il həmin ixtisas açılmadığı üçün əspazlığı seçməli olmuşam”, R8 “Maddiyyatla bağlı ali təhsil ala bilməyib, peşə təhsilinə yönəlmişəm” bildirərək peşə təhsili müəssisəsi seçiminə təsir edən faktorlar haqqında məlumat veriblər.

Məzunlardan təhsil aldıkları peşə təhsili müəssisəsində təhsilin keyfiyyətini, təhsilin ixtisasa uyğunluğunu, öyrənilən biliklərin iş yerində tətbiq edilmə səviyyəsini 10 ballıq sistem üzrə qiymətləndirmələri istənilib. İştirakçıların münasibətləri Cədvəl 4-də öz əksini tapıb.

Məzun olduğu ixtisas üzrə iş təcrübəsi olmayan respondentlər “Peşə təhsili müəssisəsində öyrədilən biliklərin iş yerində tətbiq edilmə səviyyəsi” sualını cavablandırmayıblar. Həmin

respondentlərin cavabları müvafiq xanalarda “—” şəklində qeyd olunub.

R5 aldığı təhsilin keyfiyyətini qiymətləndirərkən “Şərait və təcrübə imkanı zəif idi”, R7 isə peşə təhsili müəssisəsində öyrəndiyi bilikləri çalışdığı yerdə tətbiq etmə səviyyəsini dəyərləndirərkən “Peşə məktəbində öyrəndiklərimi iş yerində müəyyən qədər tətbiq edirəm, işlədiyim restoranda isə fərqli metodlar öyrəndim. Peşə məktəbində nəzəriyyə öyrəndikdən sonra praktiki bilikləri iş yerində öyrəndim”, – deyə bildirib.

“İxtisasınızı çalışdığınız müəssisədə öyrənmisiniz, yoxsa müəssisəyə daxil olarkən artıq ixtisasınıza bələd idiniz?” – sualına respondentlərin yalnız 4-ü cavab verib (Cədvəl 5). Digər respondentlər öz ixtisasları üzrə işləmədiklərinə və ya ümumiyyətlə işləmədiklərinə görə bu sualı cavablandıra bilməyiblər. Cavablardan da göründüyü kimi məzunların 90%-i ixtisasına aid nəzəri bilikləri təhsil aldıkları peşə təhsil müəssisəsində, işlərinin praktiki hissəsini isə çalışdıkları müəssisədə öyrəndiklərini bildiriblər.

R2 “İxtisasıma uyğun iş axtarsam da, tapa bilməmişəm”, – deyə bildirib, R4 isə işləməsə də, bu sualı cavabsız qoymayıb, “İşlədiyim təqdirdə öyrəndiyim bilikləri işə tətbiq edə biləcəyimi düşünürəm”, – deyə ifadə edib.

Cədvəl 3 Peşə təhsili almağın səbəbləri

Mövzu	Kodlanmış fikirlər	Sayı
Seçimin səbəbi	Sahəyə marağın olması	3
	Ali təhsil ala bilməmək	2
	İş tapa bilmək	1
	İxtisasartırma və təkmilləşdirmə	1
	Peşə sahibi olmaq	1
	Məcburi (istədiyi ixtisasa həmin il qəbul aparılmadığı üçün)	1
	Valideyn məsləhəti	1
	Cəmi	10

Cədvəl 4 10 ballıq sistem üzrə qiymətləndirmə

Nö	Peşə təhsili müəssisəsindəki təhsilin keyfiyyəti	Peşə təhsili müəssisəsindəki təhsilin ixtisasa uyğunluğu	Peşə təhsili müəssisəsində öyrənilən biliklərin iş yerində tətbiq edilmə səviyyəsi
R1	10	5	8
R2	5	10	—
R3	7	8	—
R4	10	10	—
R5	7	9	7
R6	9	10	—
R7	8-9	5	6
R8	5	5	—
R9	10	10	8
R10	5	9	—

Cədvəl 5 İxtisasın öyrənilməsində peşə təhsili müəssisəsinin və iş yerinin payı

Mövzu	Kodlanmış fikirlər	Sayı
İxtisasın öyrənilməsində peşə təhsili müəssisəsinin və iş yerinin payı	İxtisasımı çalışdığım müəssisədə öyrənmişəm.	0
	Müəssisəyə daxil olarkən artıq ixtisasıma bələd idim.	0
	İxtisasımla bağlı nəzəri biliklərə sahib idim, işimin praktiki tərəfini çalışdığım müəssisədə öyrəndim.	3
	Həm təhsil aldığım müəssisənin, həm də çalışdığım müəssisənin mənim ixtisasımı öyrənməyimə töhfəsini 50% olaraq qiymətləndirirəm.	1
	İxtisasımı öyrənməyimə ən çox iştirak etdiyim kurslar, təlimlər, layihələr və s. kömək edib.	0
	Cəmi	4

“Tədris aldığınız illərdə təhsil müəssisəniz tərəfindən dərslərdən əlavə hansı ixtisas yönü fəaliyyətlər həyata keçirilib?” sualına respondentlərin verdikləri cavablar Cədvəl 6-da təqdim olunub. Respondentlər bu sualı cavablayarkən bir neçə fəaliyyət sıraladıqları üçün cədvəldə yer alan fəaliyyətlərin ümumi sayı respondentlərin ümumi sayından çoxdur.

Cədvəli təhlil edəndə peşə təhsili müəssisələri tərəfindən dərslərdən əlavə təşkil olunan ixtisas yönü fəaliyyətlər arasında müəssisələrə ziyarət üstünlük təşkil edir. R5-in “Sadəcə ixtisas yönü təcrübə keçirilib”, R7-nin “Kiçik və böyük miqyaslı müxtəlif restoranlara istər milli, istərsə də xarici mətbəxləri öyrənmək məqsədilə ziyarətlər təşkil olunurdu” deməsi də bu fəaliyyətlərin üstünlüyünü dəstəkləyir.

Cədvəl 6 Təhsil müəssisəsi tərəfindən təşkil olunan ixtisas yönümlü fəaliyyətlər

Mövzu	Kodlanmış fikirlər	Sayı
Təhsil müəssisəsi tərəfindən təşkil olunan ixtisas yönümlü fəaliyyətlər	Təlimlər, seminarlar	2
	Kurslar	0
	Dərslərə sənayedən qonaq mühazirəçilərin dəvət olunması	2
	Karyera günləri, məzun yarmarkaları	0
	Müəssisələrə ziyarətlər	5
	Ölkədaxili staj proqramları	0
	Ölkə xaricində staj proqramları	0
	Beynəlxalq proqramlar (mübadilə proqramları və s.)	0
	Dərslərdən əlavə tədbirlər olmayıb	2
	Keçmiş məzunlarla görüşlər	1
	Digər	1

Cədvəl 7 İxtisasın öyrənilməsində müəllimlərin töhfəsinin qiymətləndirilməsi

İxtisasın öyrənilməsində müəllimlərin töhfəsinin qiymətləndirilməsi meyarları	aşağı	orta	yaxşı	yüksək
Sayı	1	2	2	5

Həmçinin məzunların təhsil aldıkları ixtisas üzrə mühəndis-pedaqoji heyətin (dərs deyən müəllimlərin) bilik və bacarıqlarını necə qiymətləndirdikləri öyrənilməyə çalışılıb. İlk olaraq məzunlardan ixtisasın öyrənilməsində müəllimlərinin töhfəsini qiymətləndirmələri istənilib. Bununla bağlı nəticələr cədvəl 7-də təqdim olunub. Cədvəldən görüldüyü kimi, respondentlərdən 5 nəfər ixtisasın öyrənilməsində müəllimlərinin rolunu “yüksək”, 2 nəfər “yaxşı”, 2 nəfər “orta”, 1 nəfər isə “aşağı” olaraq qiymətləndirib. R5 “Müəllimlərin töhfəsi yüksək idi, şəraitə görə əllərindən gələni edirdilər”, R8 isə “Müəllimlərin tədris bacarığı qənaətbəxş idi. Müasir texnologiyalardan istifadə olunmurdu, müəllimlər sadəcə nəzəriyyəni izah edirdi” – deyərək ixtisasın öyrənilməsində müəllimlərin töhfəsini qiymətləndiriblər.

Tədqiqat işinin əsas məqsədlərindən birinin məzunların mühəndis-pedaqoji heyətinin bilik və bacarıqlarını necə qiymətləndirdiyini müəyyənləşdirmək olduğu üçün cari vəziyyəti daha real görə bilmək məqsədilə respondentlərdən “İxtisasın öyrənilməsində müəllimlərinin töhfəsini qiymətləndirmələri istənilməklə bərabər, onlara müsahibələr zamanı bu mövzu ilə bağlı əsas sual çərçivəsində daha detallı alt suallar da ünvanlanıb. Tədqiqatda bu suallarla bağlı bütün respondentlərin cavablarına yer verilib. Həmin suallar və müvafiq cavablar aşağıda təqdim olunub:

1. Dərslərdə mövzular real keyslər üzərindən (iş şəraitindən) nümunə verilərək açıqlanırdımı?

2. Tələbələrə motivasiya etmək üçün hansı alətlərdən istifadə olunurdu?

3. Dərslərin tədrisi zamanı hansı metodlardan

(düz anlatma, interaktiv metod, tərsinə çevrilmiş sinif metodu (flipped classroom), qrup işləri və s.) istifadə olunurdu?

4. Mövzuların izahı zamanı hansı İKT vasitələrindən istifadə olunurdu? ("ppt" təqdimatlar, sinxron və ya asinxron dərslər, "Google classroom" və s.)

5. Sillabusdakı mövzular ixtisasınızın birbaşa məzmunu ilə əlaqəli idi mi?

6. Müəllimlər sənayedə çalışmış və ya hazırda çalışan şəxslər idi mi?

Bu mövzu ilə bağlı respondentlərin düşüncələrini əks etdirən sitatlar aşağıda təqdim edilir:

R1 – "Mövzuların izahı zamanı "PowerPoint", "Word" kimi proqramlardan istifadə olunurdu, metod olaraq isə sadəcə sual-cavabdan istifadə olunurdu".

R2 – "Motivasiyaedici vasitələrdən istifadə olunmurdu. Dərslər keçirilən zaman sual-cavab metodundan istifadə olunurdu".

R3 – Tədris prosesi tam real iş şəraitinə uyğun həyata keçirilmirdi, nəzəri biliklərin tədrisinə üstünlük verilirdi. Qrup işi və sual-cavab metodundan istifadə olunurdu. Müəllimlərin bəziləri aşpaz idi, lakin tədris etdikləri dövrdə artıq işləmirdilər".

R4 – Keçirilən dərslər real iş şəraitinə uyğun idi. Dərslərdə motivasiyaedici vasitələrdən istifadə olunurdu. Seminarlar və təcrübə var idi. Tədris zamanı qrup işləri və sual-cavabdan istifadə olunurdu. "Excel", "Word" kimi proqramlardan istifadə olunurdu. Sillabus ixtisasla əlaqəli idi. Müəllimlər mühasib, yəni ixtisasla əlaqəli şəxslər idilər".

R6 – "Müəllimlərin bilik və bacarıqlarını yüksək qiymətləndirirəm, xüsusilə qrup rəhbəri adamda ixtisasa qarşı maraq yaradırdı. Dərslərdə mövzular real iş şəraitinə uyğun keçirilirdi. Dörd gün nəzəri dərslər olurdu, cümə günləri istehsalat təlimi keçilirdi, bu zaman mətbəxdə olurduq. Motivasiyaedici vasitə olaraq keçmiş məzunlarla görüş olurdu, otellərdən aşpazlar dəvət olunurdu. Müəllimlərin sənayedə çalışıb-çalışmadıqlarını dəqiq bilmirəm, ancaq bilik səviyyələrinin fənləri keyfiyyətli tədris etmək üçün kifayət qədər yaxşı olduğunu düşünürəm".

R7 – "Tələbələrle mehriban və səmimi davranan müəllimlərin dərslərində iştirak etməyə daha həvəsli olurduq, kobud davrananların dərslərində isə iştirak etməkdən çəkinirdik. Dərs zamanı İKT vasitələrindən istifadə olunmurdu. Müəllimlər aşpaz kimi fəaliyyət göstərmirdi".

R9 – "Əlbəttə, real keyslər üzərindən açıqlanırdı. Müəllimlər, əsasən, izah etmə və interaktiv metodlardan istifadə edirdilər. Mən mühasibatlıq üzrə ixtisas aldığım üçün daha çox yazıb-oxumaqdan yararlanırdım".

R10 – "Müasir standartlara uyğun tədris aparılmırdı. Motivasiya üçün əvvəl məzun olmuş tələbələri göstərirdilər ki, buradan məzun olanlar indi haralarda işləyirlər. Dərsləri keçən zaman müəllimlər, əsasən, mühazirə şəklində izah edirdilər. Dərslərdə proyektordan istifadə edirdilər. Müəllimlərin sənayedə işləyib-ışləmədiyi ilə bağlı məlumatım yoxdur".

Respondentlərin cavablarını təhlil edəndə mühəndis-pedaqoji heyətinin bilik və bacarıqları, istifadə etdikləri metod və texnologiya ilə bağlı vəziyyətin bütün təhsil müəssisələrində eyni olmadığı fikri formalaşır. Əmək bazarının tələblərinə uyğun kadrların hazırlanmasında əsas hərəkətverici qüvvələrdən biri və birincisi müəllim heyətinin peşəkar hazırlıq səviyyəsidir. Bu səbəbdən peşə təhsili müəssisələrinə müəllimlərin işə qəbulu zamanı daha seçici olması, eyni zamanda müəllimlərin fəaliyyəti zamanı onları metodoloji, texnoloji, psixoloji cəhətdən dəstəkləməsi və dərslərin müasir standartlara uyğun tədris oluna bilməsi üçün müəllimləri lazımi resurslarla təmin etməsi tövsiyə olunur.

"Peşə təhsili müəssisələrinin tədris prosesində nöqsan olaraq gördüyünüz məqamlar nələrdir?" sualına iştirakçıların verdiyi cavablar 4 kateqoriyada qruplaşdırılıb (Cədvəl 8). Ən çox səsləndirilən nöqsanlar maddi-texniki infrastrukturun və tədris prosesi ilə bağlı resurs və avadanlıqların çatışmazlığı ilə bağlı olub. R10 "Çox şəraitlərsizlik idi. Məsələn, mikrodalğalı soba yaxşı işləmirdi. Praktika keçirmək istəsək belə, çətin idi", – deyərək nöqsan olaraq gördüyü məqamları ifadə etməyə çalışıb.

Cədvəl 8 Peşə təhsili müəssisələrinin tədris prosesində nöqsan kimi qeyd olunan məqamlar

Mövzu	Kodlanmış fikirlər	Sayı
Görünən nöqsanlar	Maddi-texniki infrastrukturun çatışmazlığı	8
	Müəllimlərin bilik və bacarıqlarının aşağı səviyyədə olması	2
	Tədris proqramlarının modern olmaması	5
	Tədris prosesi ilə bağlı resurs və avadanlıqların çatışmazlığı	6

NƏTİCƏ VƏ TƏKLİFLƏR

Respondentlərin cavabları təhlil edildikdə məzunların müəyyən qisminin müxtəlif səbəblərdən öz ixtisası üzrə çalışmadığı, peşə təhsili müəssisəsindəki təhsilin keyfiyyəti, peşə təhsili müəssisəsində öyrənilən biliklərin iş yerində tətbiq edilmə səviyyəsi, ixtisası öyrənmədə müəllimlərin töhfəsi ilə bağlı respondentlərin fərqli düşüncədə olduğu və mühəndis-pedaqoji heyətinin bilik və bacarıqları, istifadə etdikləri metod və texnologiya ilə bağlı vəziyyətin bütün təhsil müəssisələrində eyni olmadığı anlaşılır.

Tədqiqatın nəticələri təhlil edilərək təkliflər hazırlanıb. Təkliflər hazırlanarkən həm respondentlərin müsahibə zamanı "Peşə təhsili müəssisələrinin əmək bazarının tələblərinə uyğun kadr yetişdirməsi ilə bağlı təklifləriniz nələrdir?" sualına verdikləri cavablar, həm də beynəlxalq ədəbiyyat icmal nəticəsində öyrənilən təcrübələr əsas götürülüb. Müvafiq təklifləri belə ümumiləşdirmək olar:

- dərslərin müvafiq ixtisaslar üzrə sənayedə çalışan müəllimlər tərəfindən tədris olunması;
- tədris zamanı nəzəriyyə ilə bərabər praktikaya da üstünlük verilməsi, istehsalat və tətbiqi dərslərin sayının artırılması, praktiki dərslərin müvafiq müəssisələrdə həyata keçirilməsi;
- müvafiq ixtisaslar üzrə tədrisin beynəlxalq sertifikat proqramlarının standartlarına uyğun təşkil edilməsi;
- regionlarda peşə təhsilinin vəziyyətinə daha çox diqqət yetirilməsi;
- maddi-texniki şəraitin yaxşılaşdırılması, peşə

məktəblərinin ixtisaslar üzrə lazımi tədris resurs və avadanlıqları ilə təmin olunması;

- gələcəyin peşələrinin müəyyən edilməsi və peşə təhsili müəssisələrinin həmin ixtisaslar üzrə tədrisə başlamalarının təşviq edilməsi;
- peşə təhsili müəssisələrində ixtisasartırma üzrə gecə məktəblərinin yaradılması;
- peşə təhsili müəssisələri ilə əmək bazarı arasında sıx əlaqələrin qurulması;
- məzunların işlə təmin olunmasında peşə məktəblərinin sənaye ilə əməkdaşlıq imkanlarından yararlanılması;
- cəmiyyətdə peşə təhsilinə münasibətin dəyişdirilməsi;
- peşə təhsilinin keyfiyyətinin rəqabət qabiliyyətinin artırılması;
- peşə təhsili müəssisələrinin müvəffəqiyyətli tələbələri üçün sənaye müəssisələri tərəfindən təqaüd proqramlarının təşkil edilməsi;
- tələbələrə ixtisaslarını öyrətməklə bərabər ingilis dili, İKT bacarıqları, effektiv kommunikasiya və s. kimi dövrün tələbləri olan bacarıqların qazandırılması;
- tədris proqramında nəzərdə tutulan staj müddətlərinin artırılması.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

- 1 Barber, M., ve Mourshed, M. (2007). How the world's best performing schools systems come out on top. McKinsey & Company.
- 2 Darling-Hammond, L. (2000). Teacher Quality and Student Achievement. *Education Policy Analysis Archives*, 8, 1.
<https://doi.org/10.14507/epaa.v8n1.2000>

- ³ International Journal of Vocational Education and Training, 17(2), 39-56.
- ⁴ Lee, J. (2009). Partnerships with industry for efficient and effective implementation of TVET.
- ⁵ Milanowski, A. (2004). The Relationship Between Teacher Performance Evaluation Scores and Student Achievement: Evidence From Cincinnati. *Peabody Journal Of Education*, 79(4), 33-53.
https://doi.org/10.1207/s15327930pje7904_3
- ⁶ Morkoç, D., & Doğan, M. (2015). Meslek Yüksekokulu Mezunu Çasılanların Mesleki Eğitime Yönelik Görüşleri: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Örneği. *EJOVOC : Electronic Journal Of Vocational Colleges*, 4(4).
<https://doi.org/10.17339/ejovoc.66071>
- ⁷ Rusten, G., & Hermelin, B. (2017). Cross-sector collaboration in upper secondary school vocational education: experiences from two industrial towns in Sweden and Norway. *Journal Of Education And Work*, 30(8), 813-826.
<https://doi.org/10.1080/13639080.2017.1366647>